

A vérbeli víz

Egy könyvről nem mindig derül ki elolvasás által, hogy micsoda. Nem fogja tudni, mit olvasott, aki csupán elolvassa azt a könyvet, melynek címlapjára azt írták: Emil Cioran: *Ha a Szajnába ugrottam volna* (Art-Danubius, Nagymácséd, 2018, 80 o.), és elolvasás után nem olvas még utána. Azt fogja gondolni, hogy egy közönséges beszélgetőkönyvet olvasott, melyben Ion Deaconescu költő és retorikaprofesszor, egy alkotó értelmiségi beszélget egy másik alkotó értelmiséggel. Egy romániai román egy párizsi románnal.

Egy harmadik román, a szintén Párizsban élő író, költő, Gheorghe Astaloş azt írja a 2000 márciusában, Cioran halála után öt évvel szövegszerkesztőbe vetett előszavában, hogy ennek a két embernek a beszélgetései a „bármelyik honfitársunk által valaha is végrehajtott legmélyebb szellemi párba a Pascal utáni francia irodalom legnagyobb stilisztájával; s hogy Deaconescu „szinte perverz retorikai finomsággal kéri fel a filozófust arra, hogy tárja fel a lelkét előtte”. És feltárta. Cioran az egyik beszélgetés során oda is veti faggatójának: „Ön egy provokátor.” Pedig nem is tudta (vagy mégis?), hogy mennyire az.

„A Securitate próbálta visszarángatni Ciorant az antiszemita mitológiába és a maga céljaira használni. 1988-ban a nyakára küldtek egy ügynököt, aki később kiadta az »interjút«.» Ezt írja Miskolczi Ambrus történész, a magyar–román együtt-

élés jeles kutatója a Magyar Szemle 2017/7–8. számában megjelent Egy „farkasember” színeváltozásai – A zsidó- és magyarkép Emil Ciorannál című tanulmányában.¹

Deaconescu, az ügynök azt írja, hogy 1988 és 1992 között találkozott és beszélgetett Ciorannal. Ezek szerint az ő munkája nem zárult le a romániai rendszerváltás után. Sokan sokat írtak már arról, hogy a Securitate egyáltalán nem omlott össze a román pártállammal együtt, megvolt a folyamatosság a működésében és részben céljaiban is.

Az interjút magyar nyelven egy szlovákiai kiadó jelentette meg. Felelős kiadója az Art-Danubius Kiadó vezetője, Balázs F. Attila, az Erdélyből 1990-ben (akkor még) Csehszlovákiába átköltözött költő, aki Nica Stefan néven dolgozott a Securitate-nak, és jelentett többek között a csíkszeredai Tamási Áron Irodalmi Körről (amelyben rajta kívül még két másik ügynök is fülelt). Balázs meg is írta a szekelyhon.ro oldalon a leleplezése után, miként szervezték be 19 éves korában durva zsarolással.²

Az interjút Csiby Károly, a Székely Önrendezési Tanács alapítója fordította, aki S. M. T. 2015. október 22-én megjelent cikke szerint „nyíltan felvállalja rasszista és idegengyűlölő véleményét, Facebook-profilján szín-

¹ <http://www.magyszemle.hu/cikk/egy-farkasember-szinevaltozasai-a-zsido-es-magyarkep-emil-ciorannal>

² <https://szekelyhon.ro/vilag/amiro-l-nem-szabad-hallgatni>

te csak bevándorlás-, zsidó- és románellenes bejegyzések találhatók³. Csiby a Facebook-oldalán a kuruc.info írásait osztja meg a maga szelíd kommentárjaival. „Nagyon helyes. Fuck USA. Fuck Israel”, így üdvözli azt a hírt, hogy „két francia megszállóval végzett egy honvédő afgán katona”. „Cyklon B. a legjobb tetűirtó” – így kommentálja azt a közlést, hogy fertőtlenítő állomást kapnak a hajléktalanok Miskolcon. És így tovább a „halivúdi zsidó kurvákig”.

Deaconescu életműve nyilván nem egyenlő ügynöki tevékenységével. Vannak abban alkotások is, az ügynök valóban alkotó értelmiségi is, és nyilván nem csak az érdekelte őt Cioranból, ami a megbízóit. Akiknek alighanem csupán az a pár mondat kellett Ciorantól, amelyet a könyv vége felé, a 73–74. oldalon olvashatunk: „És még egy fontos dolog: tisztázzuk a zsidó kérdést a második világháború idején. Eljött az ideje annak, hogy tagoltan végre kimondjuk azt, hogy nem voltunk barbárok. Hogy segítettük a zsidókat, hogy ne tizedeljék meg őket. Könyveket kell írunk, fel kell vennünk a kapcsolatot azokkal, akik rágalmaznak minket ezen a téren. A zsidók adósaink. De nem kérünk tőlük semmit. Csupán azt, hogy ismerjék el az igazságot. Ha pontosan megértik Románia helyzetét a harmincas-negyvenes években, emelt fővel állhatunk. Ha nem, akkor állandóan bűnösnek kiáltanak ki bennünket, aminek borzalmas hatása van.” A román és a magyar nacionalista retorika a zsidók vonatkozásában kiválóan tükrözheti egymást, hiszen a két ország váltotta egymást a zsidóírtásban.

Romániában és a román seregek által megszállt területeken 1941 és a háború sztálingrádi fordulata között zajlottak a három-négyszázezer zsidó életét követelő pogromok, deportálások és tömegmészárlások, a magyarországi zsidók százezreit pedig (az 1941-es tömeges kitoloncolást leszámítva) 1944-ben vitték a halálba, s akkor valóban Románia felé menekülhetett, aki tudott.

A másik titkosszolgálatilag érdekes szöveg a magyarokra vonatkozik: „Minél többet kell tennünk azért, hogy csökkentsük a civilizált népként fellépő magyarok gögjét, amikor hozzánk hasonlítják magukat. [...] A magyarok a propaganda mesterei. Emigrációjuk erős, egységes és gazdag. Főleg az amerikai. Jól ki tudják használni a magyar nők szépségét is. (Nevet.) Szerveztek itt Párizsban is egy rendezvényt. Filmekkel, könyvekkel, konferenciákkal. Ingyen lehetett tokajit inni, több ezer litert, amelyet tenyérnyi szoknyácskát és piros csizmácskát viselő magyar lányok szolgáltak fel. Tudják, hogy mit akarnak.” A magyar nacionalista retorikában a románok a propaganda nagymesterei, azok tesznek úgy, mintha a magyarokhoz hasonló, civilizált nép lennének, és nekik van erős, céltudatos emigrációjuk.

Miután a román és a magyar nacionalizmus frázisai egymást tükrözik, generálják és igazolják, egy nagy nemzetközi tekintély visszavezetése ebbe a retorikába közös érdek. Egyesenes hatásként erősíti az egyiknek a retorikáját, visszahatásként (ellen-ségképként) a másikat.

Cioran a harmincas években generációjának jelentős részével együtt a Vaszárdában, Hitlerben, Mussoliniben, az ő „új Európájukban” bízó román

³ <http://itthon.transindex.ro/?cikk=25565>

értelmiségi elitbe tartozott, annak egyik legnagyobb tudású és képességű tagja volt. Így emlékszik vissza hetvenes éveinek vége felé fél évszázaddal azelőtti vasgárdista éveire: „A Vasgárda egy őrző, megdöbbentő és bolond pillanat volt Románia történetében. A Mozgalom, amelynek kezdetben nacionalista és keresztény vonásai is voltak, végül elitelendő cselekedetekben elfajzott. Egy őrző eufóriás állapot volt, amely mindnyájunkat hatalmába kerített.”

Bár a filozófus felnőtt élete túlnyomó részében Franciaországban élt és franciául írt, fiatal korában inkább a német orientáció jellemezte. Német volt az első számú idegen nyelve, Spengler hatása alatt állt, Hitler uralkodásának első három évében Németországban élt, és Hartmannal, Simmellel állt kapcsolatban.

Cioran nagy hatású fiatalkori műve, a *Románia színeváltozása* németországi éveiben íródott, és azzal tűnik ki a korabeli nemzeti radikalizmus irodalmából, hogy a legnagyobb ambícióval törekszik az eo ipso partikuláris nacionalizmust az egyetemesség igényével értelmezni. Az az egyik alaptétele, hogy a „messianisztikus nacionalizmus” képviseli a valódi univerzalizmust, és a hanyatlást jelző internacionalizmus az, amely nélkülözi az egyetemes érvényt.

Cioran a román múlthoz kapcsolódó pozitív képzetekkel együtt elveti a román nacionalizmushoz kapcsolódó nemzetkarakterológiai toposzokat. A román nép lelkét nem azért igyekszik felrázni, hogy visszataláljon régi, szép és dicső önmagához, hanem azért, hogy felismerje: eddig senkik voltak a történelemben, és ebből a senkiségből radikálisan ki kell törni. Nem a múlt nagyságának, ha-

nem megrázó jelentéktelenségének tudata kell hogy fölrázza a népet. „Nem nacionalista, akit nem kínoz a tudat, hogy eddig nem alkottunk történelmet.” Az előzménytelenségben van az új nacionalizmus ereje. Semmi sem érdekes, semmi sem kötelező, semmi sem folytatandó, iránymutató, ami eddig volt, tehát a történelmi teremtésben teljesen szabadok lehetünk. „Mindegyikünkben lehet történelmünk istene.” A teremtő „nemzeti eksztázis”, a „mámoros Románia”, a „valamivé válás dionüoszai élménye” – ezek a fiatal Cioran kulcsszavai. A megújuláshoz nemzeti megalománia kell, hogy Románia érezze úgy, mint ha Kína nagyságával vetekedhetne, mert „csak az tud teremteni, aki a történelem középpontjának gondolja magát”. Ehhez a teremtéshez egyesített erő és akarat kell, amelynek gátja a jelen pluralizmusa is, a múlt-hoz kötődő nemzedékek is, ezért kell véget vetni a „reumatikusok diktatúrájának”, ezért kell egy új Szent Bertalan-éjszakán megszabadulni az előttünk született romlott nemzedékektől. Bátran bele kell ugrani a történelmi teremtésbe, a semmiből indulva a mindent kell akarni. (Itt kell bevallanom, hogy a fiatal Cioran műveit Trencsényi Balázs olvasta el helyettem, ő ismertette azokat *A nép lelke* című kiváló művében – 271–283. o. –, amelyet a *Mozgó Világ* 2011/9. számában volt szerencsém méltatni.)

Cioran a világháború kitörése után kint ragadt Franciaországban, nyelvet váltott, fiatalkori vonzalmait meggyóna és megbánta, és ebben az öregkori interjúban is szemrehányást tesz magának a *Románia színeváltozása* „több oldaláért”. Az ő nemzeti múlttól és sajátosságoktól elszakított nacionalizmusának egyébként sem

volt kapcsolódási lehetősége a valóságához, és a végtelen lehetőségek illúziói is szétpattantak a háború végére.

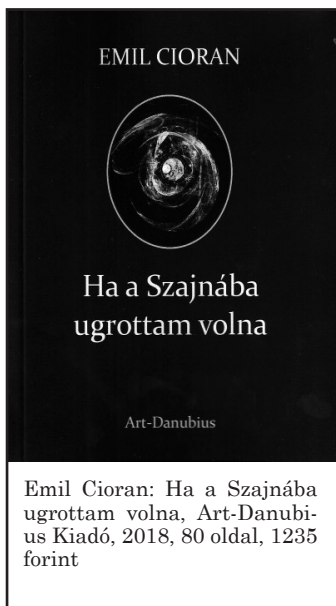
Maradt a semmi. A semmiről pedig következetesen csak semmit lehet írni. Mivel azonban Cioran a nem írásra képtelen volt, írásban viszont mindenre képes, igen szépen formált és teljesen következetlen, ellentmondásokban tobzódó életművet hagyott hátra. Ezzel ő maga nemcsak tisztában volt, de szinte kérkedett vele: „Soha nem voltam egy rendezett elme a szellemi elmélkedés terén... Nem jutottam volna el a lényegig, mi több, nem is volt hozzá türelmem, emiatt kényszerültem a töredékesség göröngyös útjára.”

Hiányzott belőle „a következetesség lüktetése”. Mindent és mindenkit mindennek és az ellenkezőjének is elmond, legyen szó románról, magyarorról, zsidóról, németről. Ezért aztán minden idézettel, mellyel őt vádolni lehet, szembe lehet állítani egy ellenkező tartalmú, védő idézetet. (Ilyenekből rengeteget idéz Miskolczi Ambrus az említett tanulmányában, én ezekkel itt nem fárasztanám az olvasót.)

Cioran anyanyelvét és a román feltámadás szolgálatát elhagyva a saját léte és általában a lét lehetetlenségének, értelmetlenségének fájdalmát írja ki magából. Ő lesz a nagy dekadens, a nagy szkeptikus, a teremtés és a teremtő Isten legszenvedélyesebb kritikusa.

„Ugyan kit érdekelne az én annyira banális és bármely jelentőséget nélkülöző életem?” Ezzel megy bele az öreg filozófus a beszélgetésbe. Már fiatalkorában mélységes csalódásokkal volt tele az élete, „átéltem a haszontalanság, a hiábavalóság érzését, egy majdnem dekadens, költői és sivár városban”, ti. Nagyszébenben. Dosztojevszkijjal, Nietzschével, Schopenhauerrel képzi magát gimnazista korában a boldogtalan életre. Ez a képzés kiváló eredménnyel járt: „Az egész életem egy rémálom, természetes módon fűszerezve erőszakkal, kényszeredettséggel és szomorúsággal. Csüggedt vagyok, saját magam tettem magam azzá, a boldogtalanságaim révén.” Ebben a tekintetben leginkább csak magára számíthatott valóban, mert a külvilág – pláne az akkori korhoz képest – elég kegyesen bánt vele.

Deaconescu emlékezteti is őt arra, mekkora mázlija volt, hogy nem maradt Romániában, ahol bizonyára börtönbe került volna, és rákényszerítették volna, hogy dicsérje a háború utáni új rendszert. „– Egyetért azzal, hogy Párizs az ön megmenekülését és dicsőségét jelentette?” Cioran egyetért, és rögvest le is írja magát olyan fiatalnak, aki a legkevésbé lehetett alkalmas az általa szorgalmazott heroikus történelemalkotásra: „A tizenhét éves korom óta tönkrement idegeimmel nem bírtam volna ki. Biztosan ön-

gyilkos lettem volna... nem voltam alkalmas a harcra, a léttel való görcsös szembeszállásra. Hiányzott belőlem az ősök ereje, generációkon keresztül vérszegénnyé, erőtlenné váltam, és már gyermekkorom óta félős voltam...”

Cioran nem jár messze az igazságtól, amikor megállapítja, hogy „mindenben kudarcot vallottam, amit meg szerettem volna valósítani. Én magam is a lét kudarcra vagyok, a lét koraszülöttje, elvetélt magzata.” Nem is számít ő arra, hogy életműve túléli őt, „a túlélés csupán végzetes gesztusok révén lehetséges. Ha a Szajnába vetettem volna magam, mint Celan és annyian mások, a világ azonnal megjegyezte volna a nevemet.”

De ami elmúlt, mégsem múlt el. Amikor a provokátor szóba hozza a jelenkori (tehát közvetlenül a Ceaușescu bukása utáni) Romániát, Cioran pontosan olyan állapotban látja azt, amelyből föl akarta rázni egykoron, s lényegében visszalép oda, ahol a harmincas évek közepén tartott: „A románokból hiányzik az akarat, akik a nem dolgozásból egy különleges címert csinálnak, egy létezési stílust. Mi vagyunk a leginkább vendégszeretők, a legvitézesebbek, a legintelligensebbek, megelégszünk a sorsunkkal és azzal

az állapottal, hogy semmit nem teszünk. Nem változtunk semmit. Különösképpen manapság, szükségünk van radikális gesztusokra, örültségre, harcra a saját önelégültségünk ellen, heves szembeszegülésre önmagunkkal. – *Ahogy Ön mondta egyszer, feltétlenül szükség van arra, hogy elpárologjon a víz a román vérből.* – Pontosan.”

Deaconescu teljesítette a feladatát, hogy Ciorant visszaléptesse abba, amin túllépett. Ez nem nagyon nehéz azok esetében, akik a semmibe lépnek túl. Az ügynök beszélgetőtárs a túllépett Cioran arcát minősítette maszknak *Indoklás*nak nevezett bevezetőjében, és a visszalépettét az igazinak. „Az évek múlásával Cioran maszkot épített, amelyet sokaknak nem volt türelmük lefejtetni az arcáról, elveszítve ezáltal egy rendkívüli élnkségű, kiváló embertársat”, aki „nagyon szerette volna, hogy a háttérben működő cinkosa legyen volt hazája normalitásba való visszatérését célzó törekvéseinek.”

A normalitás tehát, amelybe vissza kellene térni, ott lenne valahol a harmincas években. Ezt sugallja Emil Cioran fölhasználásával ez a román és magyar ügynökök bábásgásával megszületett kötet. A harmincas évek... Igen, ott van a népi ügynökök közös történelmi otthona.